

חורבן המקדש – הסוד והיסוד לגאולה השלמה

מור' הרה"ג רצון ערוסי שליט"א

בגמרא תענית (כט, א) הובאה אגדה מושפלת מאוד על חורבן בית ראשון עם מסרים של נחמה לדורות. **תנו רבנן: משחרב הבית בראשונה נתקבצו כיתות כיתות של פרחי כהונה, ומפתחות ההיכל בידן, ועלו לגג ההיכל ואמרו לפניו: רבונו של עולם! הונאיל ולא זכינו להיות**

גזברין נאמנים – יהיו מפתחות מסורות לך, וזרקום כלפי מעלה. ויצתה כעין פיסת יד וקיבלתן מהם, והם קפצו ונפלו לתוך האור. ועליהן קונן ישעיה הנביא (כב, א-ב): 'משא גיא חזיון. מה'לך אפוא פיעלית כלך לגנות: תשאות מלאה, עיר הומיה, קרנה עלי זה, חלליך לא חללי חרב ולא מתי מלחמה'. אף בהקדוש ברוך הוא נאמר (שם כב, ה): 'מקרקר קר נשוע אליהק'. מה האגדה הזו באה ללמדנו? כלום באמת זרקו את המפתחות של המקדש לשמים? ומה טעם בהשלכת המפתחות לשמים כשבית המקדש כבר חרב ובער באש? וכלום יצאה פיסת יד וקיבלה את המפתחות מהם? ופיסת יד של מי? ומהי התועלת?

החורבן והגלות

ואמנם, עלינו לדעת כי חרבנות בית ראשון ושיני הם עונשים א-לוהיים לנו על שהפרנו בריתנו. חטאנו, עוינו ופשענו, ופסקנו מלהיות ממלכת כהנים וגוי קדוש. ועונשים אלו אינם עונשי נקמה, אלא עונשי התרעה והרתעה ועונשי תיקון, כי הנביאים ניבאו חזרו והינבא, התרו והתרועו, שאם העם לא ישוב בתשובה זה יהיה הסוף, יהיה חורבן הבית ותהיה גלות. אילו היו שבים - לא היה עונש, ומשלא שבו - נענשו. אבל העונש לא היה נקמה או כילוי, אלא עונש שיש לו תכלית, שהעם שהקשה את לבו ולא שב בטרם החורבן, ישוב בתשובה לפחות בגין החורבן והגלות, ואז הוא ישוב לארץ ויבנה את המקדש. כי כל מערכת היחסים בינינו לבין בורא עולם כבר נקבעה בברית בין הבתרים

לדורות, וכל מגמתה של אותה ברית היא שהקב"ה הועיד את אברהם אבינו ואת זרעו להיות ממלכת כהנים וגוי קדוש, עם נבחר בארצות חיו הערפיות שיקרין על האנושות. ומשום כך יש בינינו לבין בורא עולם, ברית נצח, שאם אנו נמעד ונפר את הברית, נוכל לחזור בתשובה, נשוב וניגאל כדי לממש ייעודנו. וכל זמן שלא שבנו בתשובה, ה' ייסר אותנו כדי לאות לנו לשוב בתשובה, ולהיות עם ייחודי וייעודי בערכיותו. וכך יוצא אפוא, שכל העונשים שה' מעניש אותנו בכל הדורות, ואפילו חורבן המקדש והגלות, הם אינם עונשי נקמה וכילוי, אלא עונשי איתות, כדי שנתקן מעשינו וניגאל, כדי שלא נקבל איתותים יותר חזקים עד שנשוב.

הרעיונות שטמונים באגדה

לכן נאמר באותה אגדה, שכשחרב הבית בראשונה, נתקבצו כיתות כיתות של פרחי כהונה, כשכבר הבינו שזהו הסוף, וכשראו את האויב שורף את בית המקדש, הם עלו לגג וזרקו את המפתחות כביכול לה'. כלומר, במעשה אגדי זה שמו' חז"ל בפי אותם כהנים את ההודאה שהם נמצאו בלתי ראויים לתפקידיהם, ולכן הם מחזירים את המנדט לה'. כהנים אלו מסמלים את עמנו, שעד לחורבן נמצא בלתי ראוי לשמש בייעודו הערכי, ממלכת כהנים וגוי קדוש.

אבל יש באגדה זו תובנה חשובה מאוד. אמנם המקדש עולה באש, אבל המפתחות מוחזרים לה', כי למפתחות אלו יהיה שימוש בעתיד, מאחר שהעונש הא-לוהי נועד להשיב את העם בתשובה. וכשישוב עמנו בתשובה, הוא ייגאל ובית המקדש ייבנה, כלומר המפתחות ישובו מה' לעמנו. כך יוצא, אפוא, שכבר בחורבן בית המקדש הראשון הונח היסוד האמוני החשוב של עמנו, שתכלית החורבן להביא את עמנו לשוב לכור מחצבתו, לייחודו ולייעודו, ואז הוא ייגאל גאולה שלמה. גאולה שלמה היא לא רק שיבת העם לארצו, אלא גם שייבתו לכור מחצבתו הרוחנית ולייעודו הערכי האוניברסלי. אין פלא שחז"ל באגדה זו, אמרו שאותם כהנים השליכו את עצמם לאש. "התאבדות" אגדית זו,

כשכבר החורבן הפך להיות עובדה מוגמרת, היא הביטוי לכך שהעם בעת החורבן הפנים שהעונש הא-לוהי היה מוצדק, והעם הבין את תכליתו והחל להכין עצמו לתיקון עצמו בגלות. ואין פלא שאגדה זו מסתיימת בכך שהקב"ה כביכול מקונן על החורבן. כי כשהמעניש הוא אב או מחנך דגול, הוא מצטער שהוא נאלץ להעניש. בוודאי מלכתחילה היה מעדיף שלא יחטאו, ואם חטאו ישובו מיד כדי שלא יענשו, אך משלא שבו בתשובה והעונש הפך להיות לעובדה מוגמרת, ומשהעונש כבר החל לתת את אותותיו החיוביים, והעם הפנים שעליו לחזור בתשובה (כי התיאור בעניין הכהנים, היה שה' הוא אבינו מלכנו, שכביכול הוא נאלץ להענישנו), ה' כביכול מקונן ומספיד על כך שהיה צריך להגיע למציאות הזו של חורבן וגלות, כדי שישונו בתשובה, וישונו לברית הנצח שבינו ובין העם.

וגם אין פלא שרבינו סיים את הלכות תעניות על החורבן בדברים הבאים: **כל הצומות האלו עתידים לבטל לימות המשיח, ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה, שנאמר (זכריה ח, יט): "ככה אמר ה' צבאות, צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי, יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים, והאמת והשלום אקהבו".**

תכלית הצומות

תכלית הצומות על החורבן היא שנצטוו בתודעתנו, שאין די בשיבתנו לארצנו ולבניינה, אלא גם בשיבתנו לתורתנו הקדושה, כדי שנהיה עם קדוש כפי שיעדנו להיות. ולכן, כשנזכר להפנים את תכלית החורבנות והגלויות והייסורים הלאומיים שלנו, ונדע שעלינו לשוב לכור מחצבתנו, להיות עם קודש בארץ הקודש על פי תורת קודש, או אז נזכה לבוא משיח צדקנו ולבנין בית מקדשנו, ובמקרה זה ראויים יהיו ימי הצומות ליהפך לימים טובים. כי הם הצליחו להביאנו לתובנה שחורבן המקדשות והגלות היו הסוד והיסוד לגאולתנו השלמה. יהי רצון שנזכה במהרה בימינו לגאולה השלמה.

העלון מוקדש לזכר הורי

משה בר"ג גמיל סלומי זצ"ל נלב"ע ב"ז סיון תשנ"ב
שמחה בר"ג סעיד (נפש) סלומי ע"ה נלב"ע בל שבט תשס"ח
נדבת הבת ציונה מהצרי הלוי

הליכות עם ישראל-עמותה להפצת ערכי היהדות הנאמנה

רח' נחל גמלא 2, קריית אונו, ת.ד. 211, מיקוד: 55100

בשיתוף: "אורות יצחק", גרעין תורני קהילתי - מודיעין

מכון תורני לחקר מנהג העדות

שבתות עיון וירחי כלה

כולל אברכים

ארגון "אשת חיל"

בית מדרש לדיני הממונות

המרכז העולמי למשפט התורה

מדוע מעטים הם אנשי האמת? הרב ד"ר אדיר דחוח - הלוי יצ"ו

הרמב"ם בהקדמתו לפירושו למשנה, מגלה לנו סיבה נוספת לכך שבעלי החכמה מעטים, ולדעתנו "בעלי החכמה" ו"אנשי האמת" היינו הך, כי חכם אמתי יבין במושכל ראשון שיש לדבוק באמת, ושהשואו והשקר מטמטמים ומשבשים את שכלו של האדם. ראויה היא האמת לשלם מחיר בעבודה, ומי שבאמת זָקָה, והתענגה נפשו מאור האמת, לא ידחיקה בעד שום הון שבעולם. מי שאינו הולך בדרך האמת ואינו חובר לאנשי האמת, סימן הוא לו שלא זכה שכלו לְיָאור באורה.

מכל מקום, הרמב"ם מלמדנו שמיעוט אנשי האמת הוא משום שכך גזרה חכמתו של הקב"ה. כמו שאין מכבודו של מלך שרבים ישוה עמו בחדרו הפנימי, ורק מעטים זוכים לכך, כך גם מלך מלכי המלכים הקב"ה, קבע וטבע בעולמו שאנשי האמת יהיו מעטים. נמצא, שאין ברובי ההולכים בדרך מסוימת כדי להביא ראייה לאמיתתה. אדרבה, מיעוט ההולכים בדרך מסוימת הוא ראייה יותר חזקה לנכונות דרכם ולאמיתת השקפתם. ואם היינו קובעים אמיתת השקפה לפי מספר חסידיה, היה עלינו להסכים לאסלאם או לנצרות או לכל דת-שקר המונית אחרת, שהיא דת-האמת.

לקראת סיום דבריי אביא עוד מלשון הרמב"ם שם (עמ' כד): "לפי שבעלי החכמה מעטים מאד, שכך חייבה החכמה הא-להית, ואין לומר בכל מה שחייבה אותו החכמה הראשונה מדוע חייבה כך [..], שכל אלה והדומה להם חויבו מתחילת היצירה. והנך רואה שכבר ביארו עליהם השלום דבר זה במה שאמר ר' שמעון בר יוחאי אמר: "ראיתי בני עליה והם מועטים, אִם שָׁנִים הם - אני וּבְנֵי הַסִּי"י. ונסיים בפסוקים שבהם פתח הרמב"ם את ספרו "מורה הנבוכים": "אָז תִּפְקְחֶנָּה עֵינֵי עֲוֹרִים וְאָזְנֵי חֲרָשִׁים תִּפְתַּחְנָה" (ישעיה לה,ה), "הָעַם הַהֲלֹכִים בַּחֲשָׁקָה רָאוּ אֹרֶךְ יָדוֹל, יִשְׁבִּי בְּאֶרֶץ צִלְמוֹת אוֹר נִגְהַ עֲלֵיהֶם" (שם,טא).

המטעים, ויחשבו אותם מדעים אמתיים, ומדמים שהם בעלי עיון ואין להם ידיעה כלל בשום דבר הנקרא מדע באמת - הם יירתעו מפרקים רבים ממנו. ומה מאד יקשו עליהם, כי לא יבינו להם ענין. ועוד, כי מהם יתגלה פסולת הסיגים שבידם שהם סגולתם ורכושם המיועד לאידם". כלומר, הסיבה לכך שיש לא מעטים שנרתעים מפרקי פילוסופיה היא, מפני שרכישת הדעת מרוממת את המחשבה ומסלקת את סכלותה, ובתהליך זה יחשפו דרכיהם ומעלליהם, וקלון כחשם ורשעם ייראה לעין כל.

מסך ההרגל והחינוך

סיבה שנייה, היא ההרגל והחינוך, וזו גם הסיבה הרביעית שהרמב"ם מונה להתעוררות המחלוקת. כלומר, אדם שהתחנך ושהורגל לחשוב באופן מסוים לא יבקר את האמת על פני מה שהורגל בו, מפני שטבעו נוטה לאהוב את הרגלו ואת המוצר לו. רק אדם מאוד מיוחד, בעל נפש זכה ואיתנה ישליך אחרי גוו את הרגליו וחינוכו, ויכונן את פעמיו לְעֵבֶר האמת. וזה לשון הרמב"ם בבארו סיבה זו (שם, עמ' טו):

"גורם רביעי [...] והוא ההרגל והחינוך, לפי שיש לאדם בטבעו אהבה להרגלו ונטיה כלפיו, עד שהנך רואה אנשי הכפרים כפי שהם מן הַנְּוֹל [...] ודחקות המזון, מתעבים את [את] המצבים הגרועים שהורגלו בהם על המצבים התקינים שלא הורגלו להם, ואין נפש נינוחת במגורי הארמונות ולא בלבישת המשי ולא בהתעדנות במרחץ ובשמנים ובמיני הבושים. כך יארע לאדם בהשקפות אשר הורגל בהם ונתחנך בהם, שהוא מחבבן ומגן עליהם ומתרחק מזולתן, וגם גורם זה מעוור את האדם מהשגת האמת ויטֵה כלפי הרגליו".

מיעוט בעלי החכמה

אפתח בסיפור קצר: לפני כמה עשרות שנים נשאל הרב אהרן חמדי זצ"ל מבני-ברק, מדוע ההולכים בדרך רבנו הרמב"ם כה מעטים? והלא כל העולם הדתי בימינו, כולל אלה שנחשבים לגדוליו וחסידיו, פוסקים הלכה כשיטות האחרונים שהן פָּחול על פני הים? ולא רק שאינם לומדים את הגותו המחשבתית של הרמב"ם, הם גם מַגְנִים אותה, מפרסמים שהיא מסוכנת, ואף לא בוחלים מלהוציא שם רע על אלה שהאירו באורה?! כאמור, נשאל הרב א' חמדי, מדוע אנו כה מעטים? והאם אין בכך לכאורה הוכחה לאמיתת דרכם של ההולכים בדרך האחרונים, שהנחילו לנו דת רוֹחֵית רפורמות מחמירות ונטולת מחשבה פילוסופית?

תשובתו הייתה קצרה ועוצמתית, וזה לשונו: "אברהם אבינו יחיד היה, וכי יעלה על דעתך שאברהם אבינו טעה?". תשובתו מזכירה לנו את אברהם אבינו, שקרא לכל באי עולם להכיר בערכי מחשבה והגות "בְּשֵׁם ה' אֱ-לֹהִים" (בראשית כא,ג), ביסודות כמו מציאות ה' וידיעתו, ייחודו הטהור של בורא עולם, הרחקת כל זיק של גשמות מתפיסתנו אותו, ושאיפה טהורה לְעֵבֶדו באמת מבלי לערב סיגים של טובות הנאה מכל סוג שהוא.

מסך שאיפות החומר

לצערנו הרב, שאיפות החומר גברו על רבים מנושאי הדת, והם מעדיפים להתעסק בשלושת הפְּפִ"ם: כסא, כבוד וכסף; ולכן הם מתנגדים לאמת ונבהלים מפניה בשצף קצף. וכמו שכותב הרמב"ם בהקדמתו לספרו הקדוש "מורה הנבוכים", שבו "אצורה וגנוזה נשמתה של היהדות, מהותה של דת משה וישראל, שפל אדם מישראל חייב לְלַמְדו ולשַׁנְנו כדי שיוכל לפחות לְיִסֵּר מרע", ויזכה הזוכה להגיע לְעֵשֶׂה טוב" (דברי מארי במבואו שם), וזה לשון הרמב"ם בהקדמתו לספרו שם (עמ' יב):

"אבל המבולבלים אשר כבר נתטנפו מוחותיהם בדעות הבלתי נכונות ובדרכים

שמעו ותחי נפשכם - טלפון הלכה יומית מפי מורנו ורבנו הגאון הרב רצון ערוסי שליט"א 0779-110-110 הלכה יומית כל יום !!!

ברכות

לכל הדיינים שלמדו במוסדותינו
אנו מתפארים בכם :

הרב מימון ב"ר שלמה נהרי - חבר ביה"ד הרבני הגדול

הרב אבירן ב"ר אבנר יצחק הלוי - אב"ד בת"א (לפנים חבר ביה"ד לממונות ק"א)

הרב בנימין אטיאס - ראב"ד פ"ת ורב העיר

הרב יצחק מרווה - דיין בביה"ד הרבני אזורי תל אביב

הרב רפאל גלב - דיין בביה"ד רבני אזורי חיפה

יהי רצון שתזכו לדון דין אמת ולהעמיד קרן התורה והמשפט בישראל.

פנייה אישית

ידידי העמותה המעוניינים להיות
שותפים בהתחדשות העמותה

נא לפנות:

אבי חמדי 050-6576418

נועם עוזרי 052-5467887

או במייל:

yedideyhalicot@gmail.com

כוס ניחומים

לחיים ויונה נחום הי"ו.

בשל פטירת אמם היקרה
שרה ע"ה.

אשת חיל, חכמה ורבת מעש,
שהיא ואביהם היקר,
ר' משה נחום ע"ה, היו ידידי
העמותה, וזכו שיהיה להם יד
ושם בבית ה' לעולמים.

ה' ינחם נחמה שלמה, ולא
יוסיפו לדאבה עוד.

מבנה משנה תורה והפסטר שבו

שונה ספרו ההלכתי של הרמב"ם משאר ספרי ההלכה, הן ספרי הראשונים והן ספרי האחרונים. כידוע, טרח הרמב"ם לכנס את כל הלכות התורה שבעל-פה, בין אלו שנוהגים בזמננו ובין אלו שאנו מצפים שיחזרו לנהוג. אבל לא רק בכך הוא מתייחד, ישנו עוד מאפיין עקרוני שהרמב"ם הקפיד עליו: **סדר הנושאים** בספרו, שאינו ערוך לא לפי סדר מסכתות הש"ס ואף לא לפי סדר ביצוע ההלכות, למרות ששתי צורות סדר אלו רצווחות בספרי הלכה אחרים. סדר ההלכות נקבע בספרו של הרמב"ם לפי **חשיבותן!**

הספר פותח בהלכות יסודי התורה, וכך לאורך כל הספר הראשון נפרשות ההלכות והיעוץ שבלעדיהן לא ניתן לעבוד את הקב"ה: שלושה-עשר יסודות התורה, ממציאותו של הקב"ה ושליטת עבודה זרה, ועד אפשרות התשובה לכל אדם שנכשל בדבר מה. ההכרחיות בלימוד תורה כדי לדעת מה מוטל עלינו לעשות, ומידות דרך ארץ שקדמה לתורה (הלכות דעות). כך הוא נהג גם בתוכנו הפנימי של הלכות כל נושא. הן תמיד פותחות בהגדרת המצוות של התורה: עשין ולא יאין. גם הן מסודרות מהחמורות אל הקלות, ורק לאחריהן יבואו הסייגים והגזרות שקבעו חכמים ומעט ממנהגי הקהילות.

הרב הראשי לישראל, הרב **איסר יהודה אונטרמן**, כתב בספרו "שבט מיהודה" (שער חמישי, עמ' סז), שבגלל מאפיין זה קרא הרב **יוסף דב סלוביצינסקי** לבנו שנודע באחרית ימיו כרב חיים במריסק, נקבע שילמדו יחד את הלכות שבת מהרמב"ם דווקא, שכן עמדה בפניו האפשרות שיגייסוהו לצבא, ושם כופים את החיילים לעשות דברים בשבת ופעמים רבות אין אפשרות להתחמק מהם, וצריך לדעת איך ניתן לעשות את הפעולה הנדרשת באופן שתהיה רק איסור דרבנן, וידיעה זו ניתן להשיג רק אם לומדים את הרמב"ם כראוי ולא ניתן לדעת אותה מה"שולחן ערוך" או מספר "חיי אדם". ברוח זו פנה הרב אונטרמן לעסוק שם בגדרי מלאכות שבת לפרטיהן, שכן גם מדינת ישראל המתחדשת הביאה את הצורך בביוריים דייקניים כדי למצוא פתרונות למפעלים ולבעיות לאומיות שמתעוררות כל הזמן.

לאחרונה אנחנו נחשפים ל**מחלוקות** רבות וביקורות עקרוניות, וחפרה ההבחנה הפשוטה והבסיסית הזו שהרמב"ם כל כך הקפיד לחנך עליה. כל יהודי דתי צריך להכיר במידרג **המחויבויות** שקיימות בתורה, ולפיהן לנהל את הדיונים והביוריים שצריכים מענה. כשנפגש על הבחנות אלו, יאלצו גם אחרים, גויים ויהודים שרחוקים מיהדות, להכיר ולכבד את עקרונותינו לא פחות מהכבוד שמוענק במדינה היהודית לציבורים זרים אחרים. ליהודי הדתי כל מצוה של תורה היא ערך שצלי ניתן להתפשר עליו גם אם לא תמיד מצליחים לקיים אותו, אבל ישנן **דרגות חומרה משתנות** וקיימת הבדלה חמורה ביניהן: על **מצוה דאורייתא** נאמר: "אין חכמה... ואין עצה לנגד ה'" (משלי כא,ל). המחויבות שלנו כלפיה מוחלטת.

לעומת זאת, **מצוות דרבנן** גם הן חשובות מאוד, ויש שתי מצוות בתורה עצמה שמהירות אותנו להקפיד עליהן. אולם מאחר והם נקבעו על ידי חכמים, הם עצמם קבעו שיש מקרים שניתן להתחשב בערכים אחרים ולהקל בקביעותיהם (ברכות יט,ב). יש מקום לדחות אותם כשהם גורמים לפגיעה בכבוד הבריות או במקרה שהם מכבידים על אנשים חולים, וגם אין עושים להם סייגים בגלל חששות נוספים. כמוכן, ישנם תמיד יוצאים מן הכלל, אולם אלו הם הקווים המנחים. אחרי **מצוות חכמים** באים **מנהגי ישראל**. גם באלו אין לזלזל, ומכל מקום גם אין להפריז בהם. כאן ניתן למצוא הבדלים בין עדות לפי צורכי כל מקום ותקופה, ולכן עם כל חשיבותן יש להיזהר שלא תביא ההקפדה עליהם לפגיעה בערכים חמורים יותר אם הם יגרמו למחלוקת או יפריעו להלכה המורה יותר. רבות מהסוגיות מתחדשות לפתחנו עקב פנייה המשתנים של החברה ושל העולם כולו כתוצאה מפיתוחי הטכנולוגיה. המבנה החברתי החדש, העשיר והמורכב, מצריך השתלבות בתוכו מבלי לוותר על מצוות התורה וערכיה. הכרה בסיסית חייבת להיות לנו, שתורה שמים משמעותה היא שהתורה היא מצפן ומדריך על-זמני. הפוך בה והפוך בה, דכולא בה. ממנה נדלה את מפת דרכינו בכל מקום ובכל זמן.

מצוות חכמים הן בדרגה נמוכה מזו (ממצוות התורה), אולם גם הן אינן הדרכות טרחניות שעבר זמנן. לא בכדי התורה עצמה הדריכה אותנו במצות עשה ובמצות לא-תעשה לפנות ולשמע לקולם של חכמינו. יש בהוראות חכמי התורה מחוכמת הדורות שגאספה במהלך שנים רבות וארוכות, ובמיוחד שחוכמה זו אינה צומחת רק מעצמה, אלא היא מנצחת ומלאה בהדרכה עליונה. בנוסף לכך, יש לזכור שמואגרי-ההוראה שלנו אינם שולפי מידע ממאגר עצום שנמצא מחוץ להם, אלא הכשרתו של מורה-הוראה ותיק עוברת שלבי לימוד ארוכים שכוללים הכשרת המידות, שינון מקורות ושימוש תלמידי חכמים. שימוש זה מכשיר את הלומד בניתוח כל מקרה, לעשות בחינה והערכה של הצדדים השונים שיש לפניו, ולשקול את ההשלכות העתידיות שיש לכל החלטה שלו. אמנם מופיעות לפנינו גם **מחלוקות** שקיימות בין תלמידי חכמים, והן פוגעות לעיתים באמונה של הציבור הצופה ביכולתם של החכמים להוביל עמדות אמיתיות. הדבר נובע מהחשיבות הגדולה שיש בתורתנו לתרבות המחלוקת. היא זו שהעניקה ליהדות את הגמישות להתמודד עם משברים קשים ומשונים שעברו על עם היהודי. לעתים הגישות המחודשות (תוך נאמנות להלכה) הן שמצאו מוצא למשבר שהתחדש, ולעתים דווקא הגישות העקשניות והקפדניות הן ששימרו את יכולת ההישרדות של העם.

הקושי של תקופתנו נובע רק מחסרונה של סנהדרין שתוכל לסכם כל דיון על פי רוב-דעות, אולם המחלוקת כשלעצמה היא תופעה בריאה. ביתיים נשתדל להקפיד יותר על כבוד חכמים וכבוד התורה, ולהתרחק ממי שמנסה להתפשר גם על התורה עצמה. כאן צריך לעבור הקו האדום - מול דבר ה' צריכה עמדתנו להיות ברורה: אין עצה ואין תבונה אנושית שיכולות לגבור על דבר ה'!

דרש ר' שמלאי: לעולם יסדיר אדם שָׁבְחוּ של הקב"ה ואח"כ יתפלל. מנלן? ממשנה רבנו, דכתיב: "זאתחנן אל ה' בעת ההיא", וכתיב ה' א-להים אתה החלוף להראות את עבדך את גדלך ואת ירך החזקה" וכו', וכתיב בתריה "אָעֲבֵרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה" (גמ' ברכות לב). מכאן לומדים שצריך להתחיל בְּשִׁבְחוֹ של הקב"ה קודם בקשת צרכים. ועוד אמרו: חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת קודם התפלה ושעה אחת אחר התפלה. והמטרה - כדי שיתכונן האדם ויתבונן ויחונן דעתו טרם תפלת יוצר ושמונה עשרה, שביוצר ותפלת העמידה צריך להשיקע מיטב מחשבתו כעומד לפני מלך בשר ודם ושוקל כל מלה ומחשב כל משפט כדי שתובן בקשתו ולא יטעה ולא יתבלבל, כל שכן כשעומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה ה' שצריך לרכז כל היגיונו ומחשבותיו לנתבם אל הדבק בשכינה בבחינת "ואתם הדבקים בה' א-להיכם חיים כולכם היום".

ועוד נאמר (גמרא שבת קיח): "אמר ר' יוסי, יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום. איני? והאמר מר, הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף!". מתרצת הגמ': "כי קאמרין, בפסוקי דזמרא". אין מדובר בהלל המצרי שמי שאומר בכל יום הריהו מחרף ומגדף, אלא בפסוקי דזמרא. כי ר' יוסי מתייחס לפסוקי דזמרא כאמירת הלל.

ונשאלת השאלה: **מהם פסוקי דזמרא?** **רש"י** במקום: "שני מזמורים של הלולים, הללו את ה' מן השמיים והללו א-ל בְּקִדְשׁוֹ". מדברי רש"י משמע שפסוקי דזמרא - שנים אלו ולא יותר. תימה, שהרי אמר ר' יוסי יהא חלקי **מגומרי הלל?** ועוד כתב **הרי"ף** (ברכות כג.): "וגרסינן בפרק כל כתיבי הקדש. אמר ר' יוסי יהא חלקי עם גומרי הלל בכל יום. איני? והאמר מר הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף!". כי קאמרין, בפסוקי דזמרא אמרין, מאי ניהו? פתהלה לדוד עד כל הנשמה תתלה י-ה. ותקנו רבנן למימר ברכה מקמייהו וברכה מבתייהו. ומאי ניהו? ברוך שאמר וישתבח. הלכך מיבעי ליה לאיניש דלא לאשתעוין מפי מתחיל בברוך שאמר עד דמסיים ליה לשמונה עשרה". הדבר ברור: לפי גירסת הרי"ף, פסוקי דזמרא הם מתהלה לדוד עד כל הנשמה. אולם אפשר לדייק גם לגירסת הגמרא בשבת, שאמר ר' יוסי יהא חלקי מגומרי, "גומרי" ולא חלק מהלל ולא שני מזמורים של הלולים.

וכך פסק **הרמב"ם** (תפלה וברכת כהנים פ"א יב): "ושבחו חכמים למי שקורא זמירות מספר תלים בכל יום ויום, והם מתהלה לדוד עד סוף הספר. וכבר נהגו העם לקרוא פסוקים לפנייהו ולאחריהו. ותקנו חכמים ברכה לפני הזמירות והיא ברוך שאמר, וברכה לאחריהו והיא ישתבח". וצא איפוא, שלפי רבנו אין לדלג בזמירות אלא או יאמר את כולן כי כך נתקנו, ואם אחר לבית הכנסת ולא יאמר בידו לומר את כל הזמירות משום שש"צ עומד לפרוס על שמע,

פסוקי דזמרא הרב יחיאל עטרי יצ"ו

יצטרף לציבור. תפלה בציבור עדיפה.

אולם **השו"ע** (ברכות, סימן נ"ב א) כתב: אם בא לבית הכנסת ומצא צבור בסוף פסוקי דזמרא, ואמר ברוך שאמר עד מהלל בתשבחות ואח"כ תהלה לדוד עד מעתה ועד עולם הללויה, ואח"כ הללו את ה' מן השמים, עד לפני ישראל עם קרובו הללויה, ואח"כ הללו א-ל בקדשו, עד כל הנשמה תהלל י-ה, ואח"כ ישתבח.

נמצא איפוא, **ג' דעות** עיקריות על דברי ר' יוסי "יהא חלקי מגומרי הלל": (א) רש"י: שני מזמורים של הלולים. (ב) רמב"ם: כל הזמירות ללא דילוגים. (ג) שו"ע: מדלג לפי הסדר שנקבע בשו"ע.

ואמנם בהיות שרבים סומכים על השו"ע והאחרונים בענין דילוג הזמירות למי שמאחר, לדידן אין לנו אלא דברי רבנו כפשוטם, שאין לדלג בפסוקי דזמרא אלא אומרים אותם מתחלה ועד סוף כעיקרה של התקנה ומינה לא תזוז.

ומארי עיני נשאל באחת מהקבלות פני הרב, אם אדם איחר לבית הכנסת ומצא ציבור בסוף פסוקי דזמרה, האם יכול לדלג ומה לדלג? והאם הוא רשאי לאמרם אחר התפלה? ומארי עיני ענה שאין לדלג כלל ועיקר. ונשאל שוב על מי שמאחר, וענה שלא יאחר. ולשאלה השניה, האם רשאי לאומרם אחר התפלה? ענה שיכול לאמרם בלא ברכות, והרי הוא כקורא בתהלים. וצריך לאומרם היכי דתקימו חכמים ואין לשנות.

אמנם **הרא"ש** (ברכ"פ, סימן ק) כתב, שכך תקנו חכמים מתהלה לדוד עד סיום תהלים, ומביא בשם רב עמרם שיאמר ברוך שאמר ומזמור "תהלה לדוד" כדי שיקרא ק"ש ויתפלל עם הציבור, ומביא בשם הרי"ף שאחר התפלה יקרא פסוקי דזמרא עם הברכות של פניה ושל אחריה, לפי שהתפלה רצויה ומקובלת עם הציבור. וכאן יש לשאול: הרי עיקר התקנה היא קודם התפלה כדי שיתכונן ויחונן דעתו וישתבח הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללים כדי שיכוונו את לבם למקום. הנה איפוא שכל תקנת הלל לפני התפלה כהכנה וישב הדעת כדי לשחרר טרדות של חיי השגרה להתרכז בבחינת דע לפני מי אתה עומד, ישויתי ה' לנגדי תמיד. ומשום כך רבנו לא נזקק לכתוב אם לא אמר לפני התפלה יאמר לאחר התפלה, אלא אם קורא בתהלים רשאי ואפילו כל היום. ובנדאי שאין מקום לפי רבנו לברך לפני ואחרי שהן ברכות לבטלה ועובר על ילא תשא' דאורייתא.

הראינו לדעת, שרבנו צמוד למקורות התלמוד ותקנת חז"ל ומינה לא תזוז, וע"כ ישתדל אדם להתפלל עם הציבור מתחלה ועד סוף ולא יאחר. ויזכנו הקב"ה כולנו לאור תורתו לחזות בנועם ה' ולברך בהיכלו.

הוא בלשון הקודש. על האדם להימנע מלשיר שיר לועזי שאינו מבינו, ואשר יש חשש שהוא בעל תוכן שלילי, כי על כגון זה נאמר: "הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו". וכל שכן אם השיר הוא דתי, והשומעו מבין תוכן השיר ועלול לחשוך בהתנהגות זולה. ויש שהדבר כרוך אפילו בחילול השם.

ש. מהי דעת מארי יוסף קאפח לגבי הזכרת השם 'א-לוהים', כשאדם משיח עם חברו. האם זה מוגדר כהוצאת שם שמים לבטלה? או שמא רק אם מזכיר את שם אדנות, זה מוגדר כהוצאת השם לבטלה?

ת. גם השם הזה אסורוהו בסתם שיחת חולין, ולכן ציטטו פסוק או דברי חז"ל בלי שפינו שם זה. אלא נהגו לומר "השם". ובכתובים, כתבו "אלוהים" ולא 'אלוקים'. ובכל מקרה לא נהגו לומר בפייהם 'אלוקים' ולא 'אלוהים'.

ש. האם נכון שלדעת מארי יוסף קאפח, אין בורר בשבת אלא רק בדבר שגידולו מהקרקע, או שהוא גידולי-גידולי קרקע. כמו קלב.

ת. אכן הרב השיב לר' תמיר תשובה בעל פה, והיא מוקלטת. ונראה שדעתו בשיטת רבינו, שאין ברירה אלא בגידולי קרקע או גם בגידולי-גידולים, ואין בורר בכלים או בבגדים וכיו"ב.

ש. מהי דעת מארי יוסף קאפח צ"ל לגבי הנחת הציצית על העיניים, כשקורא את פרשת 'ויאמר' בקריית שמע, כשמגיע ל'וראייתם אותו', ול'ולא תתורו', ול'ויהייתם קדושים'. האם עליו להניח את ציציתו על העיניים, או שמא זה רק מנהג טוב ואין בזה חובה?

ת. אין בתכאליל הקדמוניות ולא ברבינו מנחם זה, ואני מניח שמארי נאמן להם.

ש. מהי דעת מארי יוסף קאפח על-פי רבינו, האם חייב ליטול את ידיו לפני תפילת מנחה וערבית, או שמא (מספיק לשוטפם) [די בשטיפתם]?

ת. לפי רבינו - כן. לפי מנהגנו, רק שכשוך ידיים במים.

ש. (א). מהי דעת מארי יוסף קאפח צ"ל, לגבי שמיעת שירים לועזיים, שכפי הנראה יש בהם מילים גסות. האם כשהוא אינו מבין את הנאמר בהם, הדבר מותר או אסור? ועוד, האם יש טעם להקל כשהדבר עוזר לו אח"כ להתרכז בלימוד?

ב. [שאלה דומה:] בשירים לועזיים רגילים, האם יש לחשוש שמא יש בהם מילים גסות, או כיוון שאינו מבין את השפה אז הדבר מותר?

ת. (א-ב). לפי רבינו, כל שיר עם תוכן שלילי הוא פסול, בכל שפה, וכל שפן אם

ת. אני מניח שאתה מתכוון לקשר התפילין של יד. אם כן, הכהן אינו צריך להתיר הקשר שעל אצבעו כדי לפשוט ידיו ואצבעותיו, כי אפשר לעשות כן גם בלי להתיר הקשר, ובלי מאמץ. ואם התיר, עליו להחזיר הקשר כדי שיקיים קשירה תפה בתפילין, ואינו מברך בשנית.

ש. ראיתי בספר שחיבר הרב יוחאי מקבילי, שלדעת רבינו, [מעיקרא] מותר להסתכל

בבתולה שאינה נשואה, לצורך האיסור הוא רק מ ש מ ד ת ו הביא לזה מקור מספר איוב, וכתב שזוהי דעת רבינו. רציתי לשאול, האם גם מארי יוסף קאפח סובר כך, או שמא אסור?

ת. מותר לפי רבינו לראות בתולה נאה, לצורך הברכה על "בריות נאות". אך לא לצורך חימוד ותאוה, כדי שלא ייכשל האדם בהרהור, ובביאה על בתולה שלא בדרך קידושין כדמו"י. וחלילה, בימינו, גם איסור נידה.

ש. מהי דעת מארי יוסף קאפח לגבי נטילת ידיים בבוקר? האם חייב ליטול שלוש פעמים, או די בפעם אחת על כל יד?

ת. די ברביעית אחת לשתי ידיו, כנטילת ידיים לאכילת פת.

ש. (1). האם לפי הרמב"ם נשים חייבות רק בתפילה אחת ביום, ולא משנה אם שחרית, מנחה או ערבית?

(2). אע"פ שאשה חייבת בתפילה אחת בלבד, האם ראוי שהיא תקפיד להתפלל דווקא תפילה מסוימת בכל יום קבוע?

(3). האם אשה יכולה להתפלל את כל שלוש התפילות בכל יום אע"פ שהיא חייבת רק בתפילה אחת? האם היא יכולה לברך ברכות השחר וברכות קריאת שמע?

(4). האם אשה יכולה להתפלל מוסף ב"ראח בשבת או בניעילה?

(5). האם אפוא, שלא ידעו לקרוא ולהתפלל ונהגו לומר פסוקי תהילים או בקשות בלשון הערבית, האם יצאו בכך ידי חובת תפילה?

ת. אשה חייבת בתפילה אחת ביום לפי צחות לשונה, וכך נהגו אפוא, וכפי שכתבתי. בימינו שהן יודעות קרוא וכתוב, אם רוצות להתפלל תפילה אחת ביום, שחרית או מנחה או ערבית, תבוא עליהן ברכה, וכל שכן שלושתן. תפילת מוסף אינה בכלל זה.

ש. מהי דעת מארי יוסף קאפח, לגבי כהן, שכשעולה לברך ברכת כהנים, הוא קסיר את הקשר הכרוך על כף ידו, ועל אצבע האמה שלו, כדי שיוכל לפרוש את כפיו לברכה. האם כשחוזר מברכת הכהנים, הוא חייב להחזיר את הקשר על כף ידו השמאלית או לא?

כל שיר עם תוכן שלילי הוא פסול, בכל שפה, וכל שפן אם הוא בלשון הקודש.

מתוך שו"ת באתר "מורשת" www.moreshet.co.il ואתר "נצח ישראל" www.net-sah.org

מכון מש"ה שמחים לבשר

חדש חדש

על הצטרפותו של כרך ט לסדרה המפורסמת **"מסורה ליוסף"**

בכרך מפואר זה הכולל 533 עמודים נקבצו מאמרים במגוון רחב של תחומים בהלכה ומנהג, הגות ומחשבה, ועוד עניינים. מגוון זה בא לידי ביטוי גם בקשת הרחבה של המשתתפים בקובץ, רבנים ותלמידי חכמים לצד אנשי מחקר ואקדמיה מתפוצות ישראל השונות. זהו שילוב מפרה ורב ערך, והוא ביטוי נאמן לדרכו של מורנו הרה"ג **יוסף קאפח** זצ"ל, שצעד בדרכו של הרמב"ם בחיבור התורה עם החכמה ושזירת הדת עם הדעת.

בכרך זה תוכלו למצוא מאמרים מרתקים אשר עיני כל גדולי ישראל נשואות אליהם.

ניתן להשיג במכון מש"ה
03-535-1119

לָנו אֵל יוֹסֵף, אֲשֶׁר יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ

לק"י לכבוד מורנו ורבינו הרב יוסף קאפח שליט"א שלום רב!

ברצוני לשאול את כבוד הרב מס' שאלות:

[שאלה 1]. האם מעשר כספים היה נהוג בתימן?

[תשובה]. לא.

מה הדין בימינו?

[תשובה]. חובה ליתן צדקה וכפי שקבעו חז"ל.

[שאלה 2]. [א]. האם חובה לקדש ביין חי כפי דעת הרמב"ם או שאפשר לצאת ידי חובה גם ביין מבושל עפ"י דעת שו"ע?

[תשובה]. יין מבושל, לדעת הרמב"ם ברכתו "שהכל" ואין לקדש עליו.

[ב]. היכן ניתן לקנות יין חי? **[תשובה].** שמעתי כי "יין הגולן" אינו מפוסטר.

[שאלה 3]. כתב הרמב"ם: "כשהחתן נושא, לוקח אפר מקלה ונותן בראשו מקום הנחת התפילין". מהו אפר מקלה וכיצד מכינים אותו?

[תשובה]. כל אבק עץ שנשרף נקרא אפר מקלה, גם אפר סגריה. ואין לסמוך ולהקשות משטה שהביאו התוס' בתענית שזה אבק שריפת עצמות אדם.

בכבוד רב יוסף קאפח

בכבוד רב רועי בן זריהם (קרית ים)